

і підприємництва» використання таких програм і програмних продуктів: електронні таблиці Excel, «Audim Expert», "Project Expert", "Comfar III Expert", «Майстер проектів: бюджетний підхід», «Майстер проектів: предварительная оценка», «Альфа-Проект», «Business Plan: PL», "Мастерская бизнес-планирования» для Excel, "Инек-Аналитик», Бизнес-План PL 3.6.0 - методика ТЭО - Инвест», «Альт-Инвест», «Бизнес-План PL Light", "Бизнес- План PL Next", «Бизнес-План М.»», «Мастер проектов».

Інноваційні технології навчання і використання активних методів навчання потребують забезпечення навчального процесу таким методичним інструментарієм і техніками навчання, як електронні посібники, комп'ютерні презентації, інтерактивні дошки, програми тестування, інформаційно-пошукові системи, електронно-навчальні технології, ролеві і організаційні заняття, «бліц-контрольні», навчальні тренажери тощо.

Висновки. Узагальнення результатів дослідження, окремі положення якого викладені в статті дозволяє зробити такі висновки:

- основне завдання удосконалення навчального процесу викладання економічних дис-

циплін пов'язане з формуванням спеціалістів, які здатні вирішувати проблеми, вміють гнучко і своєчасно реагувати на зміни, не стандартно мислять і мають творчі креативні навички;

- удосконалення навчального процесу з економічних дисциплін потребує впровадження нових технологій навчання, таких як бізнес-освіта, діяльнісна технологія, компетентнісна технологія, проблемне навчання, програмоване навчання, інтерактивне навчання тощо;
- до числа методів, які активують навчальний процес економічних дисциплін і формують його інноваційну спрямованість можна віднести: кейси, конференції, дискусії, твори і есе, бінарні заняття, змагання і конкурси, «мозковий штурм», підгрупи швидкого обговорення, постановка експерименту, дебати та ін.;
- удосконалення навчального процесу економічних дисциплін повинно ґрунтуватись на інформаційно-комп'ютерних технологіях і впровадженні нових технік і методичного інструментарію проведення занять.

Список використаної літератури:

1. Астахова Е.В. Кадровый корпус высшей школы Украины: метаморфозы развития: Монография / Астахова Е.В. – Х.: изд-во НУА, 2006. – 188 с.
2. Галуких Б.А. Может ли Болонский процесс стимулировать повышение качества и эффективности образования в российском вузе / Галуких Б.А. Экономика образования. – 2007. №6. – с.4-15.
3. Томаков М.В. Интегративный подход к выбору образовательных технологий формирования компетентности / Томаков М.В. Сб. тезисов докладов II Всероссийской научно-методической конференции. Рязань 2011. – с. 45-48.

В статье рассматриваются вопросы совершенствования учебного процесса при преподавании экономических дисциплин в вузе, определяются инновационные подходы к его организации.

Ways to improve academic process while teaching economic disciplines. Ponomarenko, N.M. The article considers ways to improve academic process while teaching economic disciplines at higher education institutions. Innovative approaches to organize this process are defined.

Рецензент: к.е.н., доцент, В. М. Жмайлов
Дата надходження до редакції: 13.03.2012 р.

УДК 330.15 : 93

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

О.В. Захарченко, к.е.н., доцент, Одеська державна академія будівництва та архітектури

В статті розглянуті питання взаємодії людини і природи з історичних часів і дотепер, узагальнено історичний досвід щодо управління біоресурсами і природокористуванням.

Ключові слова: біоресурси, природокористування, управління, удосконалення, розвиток природи, аналіз, людська діяльність.

Вступ. Історично склалося так, що в процесі взаємодії людини і природи людство використовувало природу здебільшого по-хижацькому. Відбувалася вирубка і знищення величезних лісових масивів для створення сільськогосподарських

угідь, велика рогата худоба випасалась неконтрольовано. Внаслідок високого рівня інтенсифікації сільського господарства відбувалося виснаження ґрунтів, засолення зрошувальних земель призвело до деградації величезних площ і зане-

паду цілих цивілізацій стародавнього світу - в Месопотамії, Греції, Малій Азії, Центральній Америці. Саме в результаті такого підходу до використання природних ресурсів проходило запускування суші. Виникли пустелі в Африці і Азії внаслідок знищення природних ресурсів і погіршення якості земельного фонду. Так, на місці пустелі Сахари, що швидко розповзається в наші дні, раніше існували родючі землі.

Постановка завдання. Проблемою ефективного природокористування, забезпечення суспільства необхідними життєвими умовами ще в античні часи займалися відомі філософи стародавньої Греції (Фалес, Анаксимандр, Анаксагор). Вчення Аристотеля, Епікура, Лукреція стають основою пантеїзму в XV-XVII ст. Концепцію взаємодії суспільства та природи розвивали Галілей, Джордано Бруно, Леонардо да Вінчі, Нікола Кузанський. Виразником ідей "Відродження" став англійський філософ Ф.Бекон. В роботах цих вчених і філософій відображалось прагнення пізнати першооснову існування і всі явища реального світу. Вони намагалися відшукати закон, за яким існує і розвивається світ. Метою даного дослідження є узагальнення історичного досвіду щодо управління біоресурсами і природокористуванням, його удосконалення та впровадження в сучасну економічну практику.

Результати. У середньовічній Європі панували релігійні погляди на взаємодію природи і людини як одномірне раз і назавжди дане. Наука про єдність людини і природи отримала новий імпульс в епоху Відродження.

На початку XVII ст. суспільство і природа розглядалися як єдина система. Представником таких поглядів був французький мислитель Жан Мальє. Він зробив спробу довести "єдність природи та людини і рівність людей як природних істот між собою та з природою" [1, с. 96]. Цю ж думку в книзі "Система природи", виданій в 1770 р., обстоював П.А. Гольбах [2, с. 239].

Видатний німецький поет і мислитель Йоган Вольфганг Гете розглядав природу як об'єкт людської діяльності. «Людина, пізнаючи природу, вважав він, утверджує себе щодо інших складових природи, розкриваючи свої здібності в процесі виробництва й у мистецтві, тим самим збагачуючи себе як особистість» [3, с.88]. Розвиток природи та суспільства як єдиного природно - історичного процесу, в якому трудова діяльність впливає на формування людської сутності, вперше дослідив Гегель [4, с. 293].

Щоб отримати об'єктивну картину розвитку природи необхідно враховувати не лише результати дії людини на природу, але й природи на людину. Це зазначав у своїй роботі К. Маркс: «Дуже марнотратна природа "веде людину, як дитяти, на помочах"[5, с.563]. Вона не робить його власний розвиток природною необхідністю. Не області тропічного клімату з його могутньою рос-

линністю, а помірний пояс був батьківщиною капіталу» [5, с.255]. Наступним кроком К. Маркс наводить декілька прикладів того, як необхідно контролювати будь-яку силу природи (зараз стверджують — управляти нею), поступово розвиваючи техніку та удосконалюючи природокористування. К. Маркс стояв на позиціях теорії систем не лише по відношенню до розвитку суспільства, але і відносно природи як чинника розвитку суспільства. Так, визначаючи поняття "система" стосовно суспільства, К. Маркс пише: "Якщо в буржуазній системі кожні економічні відносини передбачають інше в буржуазно-економічній формі і таким чином кожне покладене є в той же час і передумова, то це має місце в будь-якій органічній системі. Сама ця органічна система як сукупне ціле має свої передумови, і її розвиток у напрямі цілісності полягає саме в тому, щоб підпорядкувати собі всі елементи суспільства або створити з нього ще бракуючий їй органи. Таким чином система в ході історичного розвитку перетворюється на цілісність. Становлення системи такою цілісністю утворює момент її, системи, прогресу, її розвитку"[5, с.503]. Тут і далі в главі про капітал Маркс досліджує різні типи суспільних систем. Всі вони, подібно до органічних систем, володіють цілісністю і організованістю, бо кожен їх елемент одночасно причина і наслідок стану інших елементів. Система, не дивлячись на відносну самостійність її елементів, синтезує останні таким чином, що абсолютно самостійне існування їх стає неможливим, бо система сама створює бракуючі частини елементів.

Взаємодія людей з природою пов'язана трудовою діяльністю та виробництвом і визначається економічними законами.

На основі розвитку природи і суспільства виникла економіка природокористування. Вона визначає економічну оцінку природних ресурсів, явища спільного життя природи та людини та інше.

Навантаження на природу збільшується. Зростають потреби суспільства, а можливості природи обмежені. Головні природні ресурси - земля, вода, рослини, тварини, мікроорганізми, корисні копалини. В давнину антропогенні дії на довкілля були відносно незначні, вони не могли привести до радикальних екологічних змін в природі. І тільки в XX ст. відбувся значний розвиток продуктивних сил, що стало загрозою існування людства.

Одним з перших запримітив цю загрозу В.І. Вернадський. Він зазначив, що «людство стає потужною геологічною силою, здатною робити глобальні зміни на Землі. У зв'язку з цим біосфера, як сфера активного життя, перетворюється на ноосферу, сферу розуму» [6, с.47]. В. І. Вернадський писав про останню, що це "такого роду стан біосфери, в якому повинні проявитися розум і робота людини, що направляється нею, як нова

небувала на планеті геологічна сила"[6, с.49]. З теорії ноосфери Вернадського витікає важливий принцип спільної козволюції суспільства і природи в «необхідності гармонійного спільного розвитку людства і біосфери» [6, с. 89].

"Людина може і повина перебудувати своєю працею і думкою сферу свого життя, перебудувати докорінно в порівнянні з тим, що було раніше"[6, с.153]. Проте, до цих ідеалів ще досить далеко. В ХХст. людство майже повністю ігнорувало закони природи. І лише в останні роки прийшло усвідомлення того, що без адаптації економічного розвитку до природних закономірностей людство чекає катастрофа.

Природні ресурси - категорія економіко-історична, їх використання пов'язане з розвитком технології виробництва. Був час, коли людина не знала, як використовувати кам'яне вугілля, виплавляти метал з руди, одержувати електроенергію.

Теперішнє виробництво має можливість переробляти природні ресурси в знаряддя праці і товари та створювати матеріали з наперед заданими властивостями синтетичним шляхом замість використання запасів деяких традиційних копалин, що скорочуються. Людина вносить великі зміни в природу, що зазначив на початку ХХ сторіччя В.І. Вернадський.

Необхідність дослідження історичного досвіду реформування аграрного сектора України та здійснення нової економічної політики, які передбачають існування різнопланових господарських форм сільськогосподарського виробництва. Це зумовлено тим, що по-перше, при визначенні шляхів соціально-економічного розвитку важливого значення набуває врахування історико-економічної спадщини як школи сьогодення. По-друге, сучасній аграрній реформі в Україні притаманні явища, події, які до певної міри нагадують ті, що мали місце в 20-х рр. ХХ століття. По-третє, необхідно розкрити сутність і напрями земельної політики того періоду тому, що вона базується на запровадженні ринкових відносин у сільському господарстві. По-четверте, необхідно зпрогнозувати форми і методи розвитку аграрного сектора України в сучасних умовах. По-п'яте, необхідним є організація фінансової допомоги сільськогосподарському виробнику, тому важливо врахувати досвід нової економічної політики, особливо в організації сільськогосподарської кредитної кооперації. Знання цих підходів дозволить із багатьох моделей ринкової економіки вибрати ту, яка найбільше відповідає сьогоднішнім умовам.

Важливого значення набуває аналіз розвитку аграрного сектора України під час нової економічної політики, реформи якої проходили у два етапи. В 1921 – 1925 рр. відбувалося послідовне запровадження НЕПу в економіку країни, відповідно, проходили певні перетворення в аграрному

секторі. З 1926р. відбувалося згортання НЕПу, що призвело до суттєвих змін в економічній структурі аграрного сектора. В сільському господарстві було застосовано невиправдане оподаткування всіх господарських категорій селянства, широко використовувалась продрозкладка, порушений паритет цін та еквівалентний обмін між містом і селом. Ті негативні процеси, що відбувались в 20-ті рр. минулого сторіччя, дозволяють нам сьогодні не наступати на ті ж самі граблі, а використовувати ефективно той досвід і відповіді на наступні запитання:

1) як забезпечити розвиток кооперування та орендних відносин в умовах різноманітних форм власності та господарювання;

2) як удосконалити процес управління біоресурсами і природокористуванням в аграрному секторі;

3) як організувати регулювання господарської діяльності всіх суб'єктів за допомогою податків, кредиту, законодавчої бази.

Кризовий стан, в якому вже багато років знаходиться сільське господарство, підвищує інтерес до процесу управління біоресурсами і природокористуванням в аграрному секторі, а також до процесу формування ринкових відносин. Явища й процеси, що відбувались на Україні в минулому потребують глибоких аналітичних оцінок сьогодні.

Тому на сучасному етапі розвитку економічної науки важливим є розвиток теорії і практики сільськогосподарських виробничих структур з врахуванням історичних та економічних можливостей окремих регіонів України.

У рамках процесів виробництва, розподілу і споживання товарів і послуг постійно відбувається взаємодія суспільства і природи. Будь-яке виробництво і споживання пов'язане з використанням природних ресурсів і тим, як цей процес впливає на природу. В теперішній час, коли відбувається збільшення виробництва товарів та послуг і споживання їх, роль природного чинника постійно посилюється. Вивчення його значення, ролі і місця в економіці є предметом економіки природокористування - це дисципліна, що розглядає економічні аспекти раціонального використання природних ресурсів.

Біоресурси відіграють величезну роль в економіці країни. Їх значна наявність характеризує стан, в першу чергу економічний, держави та її місце в глобальному просторі. Разом з працею і капіталом біоресурси є також чинником виробництва. Відсутність біоресурсів або їх низька якість приводять до збільшення витрат інших ресурсів.

В практиці накопиченого досвіду щодо розробки програм в області теорії використання і управління біоресурсами і природокористування. Вперше така програма була розроблена під керівництвом П. Г. Олдака в 1978 році. Такі програми необхідно розробляти і в теперішній час як загальнонаціональні, так і регіональні, які б врахову-

вали всю специфіку і особливості області (регіону). Вони дозволяють визначити загальні параметри розвитку регіону в розрізі : 1) межі нарощування масштабів виробництва при певному технологічному рівні; 2) вимоги до технології при розміщенні нових і нарощуванні потужностей підприємств, з врахуванням і збільшення чисельності населення; 3) можливі варіанти розвитку біоресурсів і природокористування регіону. Результатом роботи є вибір оптимального варіанту.

Висновки. Взаємодія людей з природою пов'язана трудовою діяльністю та виробництвом і визначається економічними законами. Щорічне

навантаження на природу збільшується. Щоб отримати об'єктивну картину розвитку природи необхідно враховувати не лише результати дії людини на природу, але й природи на людину. На сучасному етапі розвитку економічної науки важливим є розвиток теорії і практики сільськогосподарських виробничих структур з врахуванням історичних та економічних можливостей окремих регіонів України.

Необхідно розробляти і впроваджувати програми використання і управління біоресурсами і природокористування з урахуванням специфіки і особливостей регіонів.

Список використаної літератури:

1. Основи соціоекології: Навч. посібник / Г.О. Бачинський, Н.В. Беренда, В.Д. Бондаренко та ін.; За ред. Г.О. Бачинського. – К.: Вища шк. 1995. – 238 с.
2. Поль Анри Гольбах. Избранные произведения в двух томах. Том 1. — М., 1963, 715 с
3. Філософія: Підручник / Г.А. Заїченко, В.М. Сагатовський, І.І. Кальний та ін.; За ред. Г.А. Заїченка та ін. – К.: Вища шк., 1995. –455с.
4. Гегель Г.В.Ф. Работы разных лет. В двух томах. Т.1.-М.: Мысль, 1972.-668с.
5. Карл Маркс Капитал/ Изд-во политической литературы, 1983. 3 тома
6. Вернадский В. И. Биосфера. - М.: Мысль, 1967. - 326 с.

В статті розглянуті питання взаємодії людини і природи з історичних часів і донині, обобщено історичний досвід управління біоресурсами і природопользованием.

Ключевые слова: биоресурсы, природопользования, управления, усовершенствования, развитие природы, анализ, человеческая деятельность.

The article deals with the interaction of human and nature from historical times to date, summarized the historical experience of nature resources and environmental management

Keywords: biotresources, prirodopol'zovaniya, managements, improvements, development of nature, analysis, human activity.

Рецензент: к.е.н., доцент, Ю. І. Данько

Дата надходження до редакції: 03.03.2012 р.

УДК 334.734:631.115.8

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ В УМОВАХ АГРАРНОЇ КРИЗИ

В. А. Єфанов, к.е.н., доцент, Сумський національний аграрний університет

О. М. Ковбаса, к.е.н., доцент, Сумський національний аграрний університет

Розкрито економічна, соціальна та політична специфіка формування обслуговуючих кооперативів в умовах економічної нестабільності. Приведено та оцінено фактори, що впливають на розвиток обслуговуючих кооперативів в сільському господарстві України. Визначено подальші перспективи розвитку обслуговуючих кооперативів.

Постановка проблеми. Розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, як форми обслуговування аграрних виробників, в сучасних умовах ринку в Україні має значні перспективи розвитку, так як дана форма сервісу допомагає реалізувати економічні інтереси підприємств в зовнішньому середовищі. В умовах кризи аграрного виробництва проблемою розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є те, що раніше напрацьовані теоретично обґрунтовані і практично перевірені методи за-

безпечення цього розвитку не дають очікуваного ефекту, практичне впровадження обслуговуючих кооперативів виявило низку факторів, які не вкладаються в рамки існуючих теоретичних уявлень щодо розвитку цих форм господарювання як елементу ринкової інфраструктури в умовах нестабільної економіки. Важливою функцією кооперативів стає захист національного сільського господарства в умовах вступу до СОТ, а також вирішенню багатьох проблем соціального розвитку сільських територій.